

zondag 11 september 2011

OPEN MONUMENTENDAG

in de Zuidelijke Westhoek

THEMA 'CONFLICT'

CULTUURDIENST

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	2
VOORWOORD	3
THEMA-ARTIKEL	
Conflicten	4
PROGRAMMA & ACTIVITEITEN	
Heuvelland	13
Ieper	14
Langemark-Poelkapelle	19
Mesen	20
Poperinge	21
Vleteren	23
Zonnebeke	24
MEER ERFGOED IN DE CO ₂ -REGIO	26
COLOFON	27
OPEN MONUMENTENDAG IN DE CO ₂ -REGIO	28

VOORWOORD

Op 11 september vindt de 23ste editie van Open Monumentendag plaats. Naar goeie gewoonte worden dan in Vlaanderen heel wat monumenten, landschappen en archeologische sites in de kijker gezet. Ook in de zuidelijke Westhoek is Open Monumentendag een klassieker.

Voor de 9de maal brengt CO₂ een uitgebreide brochure uit naar aanleiding van deze 'dag van het onroerend erfgoed'. CO₂ is het intergemeentelijk samenwerkingsverband voor cultuur, archeologie en erfgoed tussen Heuvelland, Ieper, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Poperinge, Vleteren en Zonnebeke.

In 2011 ligt de focus op 'Conflict', een rijk en boeiend thema. We kunnen niet uit de weg gaan dat in conflicten niet alleen mensen, maar ook het erfgoed dat ermee verbonden is, het mikpunt kunnen worden van twisten en wreedaardigheden. Toch willen we niet enkel een negatief verhaal brengen. Omgaan met conflicten, oplossingen zoeken en compromissen sluiten, maakt evenzeer deel uit van de positieve krachten en de vooruitgang in de samenleving. Het thema-artikel van Marie-Christine Zwaenepoel en Jan Yperman gaat dieper in op het onderwerp aan de hand van de monumenten en de verhalen die je op Open Monumentendag in de zuidelijke Westhoek kunt ontdekken.

Open Monumentendag kan enkel gerealiseerd worden dankzij de inzet en samenwerking van de 7 deelnemende gemeenten. Onze dank gaat in het bijzonder uit naar de diensten voor cultuur en toerisme én de talrijke gidsen en vrijwilligers die ervoor zorgen dat we opnieuw een (on)bekend stukje Westhoek mogen (her)ontdekken.

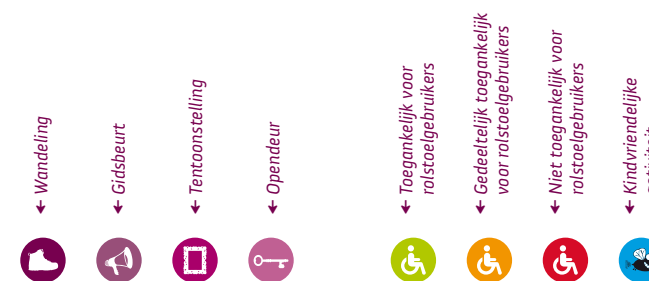
Graag tot op Open Monumentendag!

Marleen Baelde,
voorzitter CO₂

Franky Bryon, Frans Lignel, Frans Masson,
Lieven Vanbelleghem, Geert Vandewynckel
en Darline Van Eeckhoutte,
schepenen van cultuur en bestuursleden CO₂

Uit in Westhoek-Zuid

Bezoek ook www.UiTinWesthoek-Zuid.be
en www.cultuurdienstco7.be

CONFLICTEN

Conflicten zijn van velerlei aard, verschillend in omvang en vorm: sociale conflicten, generatieconflicten, politieke en religieuze, etnische, relationele, professionele conflicten....

Sluimerende conflicten kunnen plots uitdijen tot een oorlog. Conflicten kunnen eindigen in vrede en het begin van een nieuw beloftevol tijdperk inluiden of een verhaal worden zonder einde, plaatselijk beginnen om mondiaal te eindigen.

Sporen van conflicten, je vindt ze overal in deze streek. Dat kunnen materiële bronnen zijn zoals monumenten, gebouwen, kunstwerken of het dagboek van Galbertus van Brugge die het had over de periode waarin Willem van Ieper leefde. Maar ook verhalen doorverteld van generatie op generatie vormen een onuitputtelijke bron aan informatie.

In dit artikel hebben we een selectie gemaakt van belangrijke conflicten of conflictmomenten die onze streek beïnvloed hebben. Daarnaast staan we ook stil bij enkele kunstwerken en gebouwen die ons meer vertellen over een verleden. Dit alles plaatsen we in een bredere historische context zonder daarbij de rol van de gewone, veelal onzichtbare mannen en vrouwen uit het oog te verliezen.

VLAANDEREN OP EEN KEERPUNT: WILLEM VAN IEPER

Neem nu Willem van Ieper of van Lo (ca. 1070 - 24 januari 1156). Zijn levensverhaal leest als een thriller: het relaas van intriges, omerta, machtsspelletjes en uiteindelijk moord, geweld en chaos.

Bijzondere gebeurtenissen op microvlak, maar heel voorspelbaar tegen de West-Europese achtergrond van die tijd: de twaalfde eeuw, zonder meer een breuklijn in onze beschaving.

Wat was er toen aan de hand? De Europese bevolking verdubbelde tussen 950 en 1300. Vanaf het begin van de 12de eeuw rees het gevaar van relatieve overbevolking met voedselcrisis en hongersnood tot gevolg. In 1124-1125 kreeg het graafschap Vlaanderen af te rekenen met hongersnood. De Deense koningszoon Karel de Goede die toen graaf van Vlaanderen was, liet voedsel uitdelen en nam maatregelen om de bevolking te helpen.

De eeuwenoude vastgeroeste standenmaatschappij (clerus - adel - derde stand met vrije boeren en onvrije horigen) kwam op de helling te staan door de opkomst van de steden.

De Veurnse familie van de Erembalden, niet-vrije lieden, waren opgeklommen tot de hoogste regionen in het graafschap en hielden er een rijke levensstijl op na. Een uitzondering was dat geenszins.

“Stadslucht maakt vrij”. Vrije ambachtslieden en rijke en machtige kooplieden-ondernemers verschenen op het toneel. Internationale handel, daar draaide het om. Wol uit Engeland, wijn uit Frankrijk en Italië, zelfs uit Rusland haalden we producten. Nieuwe talen, volkeren, culturen, gebruiken en gewoontes slopen binnen in onze middeleeuwse maatschappij. Een nieuwe ruime wereld ging voor heel wat mensen open. De feodale versnippering was niet meer werkbaar. Vorsten centraliseerden de macht en streefden naar territoriale eenmaking. De wereld begon er stilaan anders uit te zien. Zo merken we dat de Vlaamse stedelijke burgerij de Erembalden steunde om zo samen de adellijke macht te fnuiken. De koning van Frankrijk, leenheer van het graafschap Vlaanderen, had het recht om de graaf van Vlaanderen aan te duiden die zijn leenman of vazal was. Maar de banden met Engeland werden economisch steeds interessanter (wol) en Willem de Veroveraar (van Normandië) was gehuwd met Mathilde van Vlaanderen. Hun kinderen en kleinkinderen waren dus familie van onze graven en dat kon politiek verzilverd worden.

Was dat nu belangrijk in onze gebieden? Ja, want daar sproten coalities uit voort, werden compromissen gesloten en werd geweld gepleegd op onschuldige slachtoffers.

In die wereld werd ca. 1070 de kleine Willem geboren uit de relatie tussen Filips van Lo, broer van de

graaf van Vlaanderen, en een Ieperse wolbewerkster. Een bastaard dus! Maar de grafelijke familie accepteerde hem en hij werd burggraaf van Ieper.

In 1127 werd Karel de Goede vermoord in de St.-Donaaskerk te Brugge. Wie zou nu de Vlaamse graaf worden? Leugens, intriges, valse berichten beheersten het spel, maar de Franse koning maakte van zijn recht gebruik om Willem Clito, zijn trouwe bondgenoot en de kleinzoon van Mathilde van Vlaanderen en Willem de Veroveraar, tot graaf aan te stellen. De Erembalden echter riepen de bastaard Willem van Ieper uit tot tegengraaf. De twee graven met hun aanhang ontketenden een burgeroorlog waarbij het zwaartepunt zich verlegde van Brugge naar Gent met een rol voor Ieper.

De strijd werd beslecht in het voordeel van Willem Clito, de beschermeling van de Franse koning. De repressie tegen de Erembalden sloeg zonder genade toe. Een ondergang vol tragiek en dramatiek.

Maar als twee honden vechten om een been...

In april 1128 werd Willem Clito die in een nieuwe strijd verwikkeld was, voor de muren van Aalst getroffen door een pijl in de rug. Hij sneuvelde, amper 26 jaar oud en 16 maanden graaf van Vlaanderen. Zo werd Diederik van den Elzas de nieuwe graaf van Vlaanderen.

En Willem van Ieper, burggraaf van Lo? Hij had bewezen met wapens en

↑ Het belfort van Ieper is 70 meter hoog.

soldaten om te kunnen en trad korte tijd later in dienst van de Engelse koning.

TORENS ALS SYMBOLEN VAN VRIJHEID, VAN MACHT, VAN VREDE

Er moest met de steden rekening gehouden worden, zoveel is duidelijk. Vanaf de 12de eeuw begonnen die steden een politieke en economische rol van betekenis te spelen in het graafschap Vlaanderen waarbij de spelregels wel enigszins anders waren dan voorheen. Dat hadden ze te danken aan de tanende macht van de adel. Die zat heel dikwijls krap bij kas als gevolg van de kruistochten. Ze verleenden de steden vaak autonomie en stedelijke vrijheden in ruil voor geld. Die vrijheden of voorrechten kregen hun schriftelijke neerslag in een keure of charter. De vrije

steden voelden zich een gemeenschap, een gemeente met een eigen identiteit waarvoor het stadswapen, het stadszegel maar vooral de stadsklok symbool stonden. En voor die stadsklok was er een toren nodig. De kerktoren kon daarvoor dienst doen maar heel snel verzezen houten torens. Die verdwenen vlug omwille van het brandgevaar. Ze werden vervangen door een stenen toren als symbool van wereldlijke macht. Die nieuwe torens konden concurreren met de kerktoren en de grafelijke burcht. Omdat belforten in veel steden lange tijd het enige stenen officiële gebouw waren, fungeerden ze meteen ook als vergaderplaats voor de schepenen van de stad en werden de wapens, de stadskeure en het geld er bewaard.

Belforten zijn unieke bouwsels; vandaar dat in 1999 de UNESCO zesentwintig Vlaamse belforten op

de lijst van werelderfgoed plaatste. In 2005 werd een aantal Noord-Franse belforten aan de lijst toegevoegd. Logisch want ook zij maakten deel uit van het graafschap Vlaanderen. De zeventig meter hoge **leperse belfortoren** met zijn 200 trappen is er één van.

Wat doen we vandaag met dat bouwsel? Beklimmen en genieten van de prachtige vergezichten. Geen vijand te bekennen, wel een prachtig uitzicht op die andere gotische toren van de St.-Maartenskerk waar eeuwen elkaar ontmoeten. En ook Mesen heeft zijn toren, een lers vrede-symbool. Daar verneem je verder in dit artikel meer over.

ROBRECHT VAN BETHUNE IS IN GOED GEZELSCAP

Bij een bezoek aan de **St-Maartenskerk in Ieper** tref je in **het hoogkoor** Jansenius aan in de buurt van Robrecht van Bethune. Die twee hebben elkaar wel heel veel te vertellen.

De Leeuw van Vlaanderen zoals Robrecht van Bethune genoemd werd, was helemaal niet op de Groeninge-

kouter te Kortrijk in 1302 zoals Hendrik Conscience hem heeft opgevoerd. Neen, hij was de gevangene van de Franse koning te Chinon en kwam pas vrij in 1305 na toegevingen aan de Franse koning (Athis-sur-Orge, 1305). Die toegevingen werden hem hier erg lang kwalijk genomen.

Maar had hij een andere keuze? Die discussie kunnen beide heren in alle rust gaan voeren. Of ook een antwoord zoeken op de vraag of Cornelius Jansenius, bisschop van Ieper (1585-1638), gelijk had toen hij zijn streng katholicisme verkondigde. Deze zeer erudiete priester en theoloog, hoogleraar aan de universiteit van Leuven, stierf aan de pest. Zijn boek "Augustinus", de bijbel van het Jansenisme, werd pas na zijn dood uitgegeven en door de paus als ketters verboden. Het woord als bedreiging van het rechte pad!

Maar blijven we nog even in het hoogkoor. Ons hoog gezelschap kan zich ook vergapen aan een prachtig schilderij "Het Beleg van Ieper" uit 1667 van de hand van Joris Liebaert, een kunstschilder uit Diksmuide. Ze hebben hun kunstwerk een tijd moeten missen, want twee jaar

lang werd er aan gerestaureerd. En dat was niet de eerste keer dat ze het zonder moesten stellen. In 1914 werd het doek uit de lijst gesneden, uit het brandende Ieper gered en naar Parijs overgebracht waar het tentoongesteld bleef tot 1918.

Het schilderij leest als een stripverhaal over een episode uit de waanzinnige 14de eeuw.

Het doek is twee meter hoog en vijf meter breed met daarop twee keer het middeleeuwse Ieper geschilderd: links de belegerde stad in 1383, rechts de bevrijde stad twee maanden later.

Welke wapens ze gebruikten, hoe de belegeraars te werk gingen, het belfort, de lakenhalle en de vestingen: alles staat erop. Uiterst rechts zien we een processie met de franciscaner monniken voorop. In het midden het beeld van Onze-Lieve-Vrouw met aan haar voeten een afsluiting: Onze-Lieve-Vrouw-van-Thuyne, patroonheilige van Ieper. Het volk biddend daarachteraan. Waarom? Het schilderij is het relaas van de belegering van Ieper door de Engelsen samen met de Gentenaars. Een conflict tussen de Fransge-

↑ Schilderij 'Het Beleg van Ieper (1383)' in de Sint-Maartenskerk

zinde graaf Lodewijk van Male en de Vlaamse steden. Ook hier speelden de economische belangen van de belegeraars mee. Gebrek aan mankracht bracht de Ieperlingen ertoe om de buitenwijken te verlaten, ze in brand te steken en alle bruikbare materiaal binnen de veilige muren van de eigenlijke stad te verzamelen. Bij het bericht van het naderende Franse leger sloegen de belegeraars op de vlucht. De gebeden van de Ieperlingen werden verhoord en ze vormden een processie om hun dankbaarheid te uiten.

Welke erfenis heeft ons dat Beleg van Ieper opgebracht? Onze-Lieve-Vrouw-van-Thuyne, de patroonheilige van de stad, wordt hier en daar wel afgebeeld maar heeft haar naam ook gegeven aan menige vereniging en een heuse scholengemeenschap. Maar vooral, de archeologische wetenschappen zetten weer een stap vooruit in hun onderzoek toen in de Verdrongen Weiden de St.-Michielsparochie blootgelegd werd.

GEUZEN IN DE WESTHOEK

Voor de Ieperling was in de 14de eeuw het einde van een gouden tijdperk ingezet.

De lakennijverheid stortte in elkaar en bracht grote armoede met zich mee. Waar konden Ieperse ambachtslieden heen? Naar plaatsen als Nieuwkerke en Hondschote waar lichte weefsels zoals de saai en de baai vervaardigd werden. Migreren dus op zoek naar werk.

In die nieuwe centra ontstond een rijke klasse *drappiers* en een arme klasse die door de enorme toevloed aan vreemde arbeidskrachten uit-

gebuit werd. Rond 1550 barstte de crisis los. De welvaart nam af, de werkloosheid steeg, de kloof tussen rijk en arm werd alsmaar groter en de sociale onrust nam toe en dit terwijl de Engelsen zelf hun wol gingen verwerken. Mensen keerden zich tegen de rijken maar ook tegen de kerk, want ook zij bezaten landerijen en inden tienden en pachten. Dit was een ideale voedingsbodem voor de nieuwe ideeën van Calvijn en Luther. Het succes van de prediking was zo groot dat ze in open lucht gehouden werden, de zogenaamde hagepreken. Van meet af aan deed de Spaanse inquisitie zijn werk en bracht een constante stroom aan vluchtelingen op gang, vooral richting Engeland (o.a. Sandwich) en Nederland (o.a. Haarlem). Wanneer de winters van 1564 en 1565 bijzonder streng bleken te zijn en de graanprijzen daardoor stegen, maakten handige predikanten van de situatie gebruik om de bevolking op te hitsen. Dit leidde tot de Beeldenstorm van 1566 in het Westkwartier. Na enkele eerdere uitbarstingen werden rond 15 augustus (toeval?) op een paar dagen tijd honderden kerken, kloosters en kapellen grondig "gezuiverd". Repressie was het officiële antwoord daarop en opnieuw kwam een vluchtelingenstroom op gang. De overblijvers, onder leiding van Jan Camerlynck, reorganiseerden zich en noemden zich de bosgeuzen, in feite een soort guerrilla legertje.

Op een **brandglasraam in de St.-Vedastuskerk in Reningelst** staan in een hoek vooraan drie priesters biddend en angstig te kijken naar wat komen zal. Rond hen hun belagers, achteraan het arme volk gewapend

en op wraak belust. In dezelfde kerk een relikwie met stukjes beenderen van de drie geestelijken en hun namen. Welke gebeurtenissen nemen een aanvang bij het brandglasraam om bij het relikwie te eindigen?

↑ Ook in de kerk van Dranouter getuigen een wandtapijt en een brandglasraam (foto) over het lot van de drie geestelijken.

Op 11 januari 1568 drongen de bosgeuzen de pastorie van Reningelst binnen en gijzelden er de pastoor, de kapelaan en de koster. Na het plunderen van de kerk vluchtten ze met hun gijzelaars en de buit naar Dranouter waar ze eveneens de pastoor gevangen namen en de kerk in brand staken. De bende trok verder naar Kimmel, Nieuwkerke en Nieppe om dan terug te keren naar Nieuwkerke. Nabij het Westhof werden de drie geestelijken uit Reningelst vermoord. De pastoor van Dranouter bleef gespaard.

Acht dagen later werden de lichamen van de drie in een gracht terug gevonden en naar Reningelst gebracht waar ze begraven werden.

Acht dagen later werden de lichamen van de drie in een gracht terug gevonden en naar Reningelst gebracht waar ze begraven werden.

↓ Een symbolisch stukje Ierland in Mesen.

↓ William Redmond ligt begraven in Loker, in het zicht van de Kemmelberg.

↑ De vredige 'Pool of Peace' is eigenlijk een mijnenkrater van de Mijnenlag van 7 juni 1917.

In september 1568 vatte men de bende nabij Kaaster. Alle leden werden op de markt van leper terechtgesteld. De kastijdingen waren verschrikkelijk voor Jan Camerlynck, de bendeleider. Eerst werden zijn oren afgesneden, daarop werd hij met een gloeiende tang genepen en vervolgens gezeseld. Gebonden achter een kar werd hij rond de markt gesleurd om uiteindelijk op het schavot te worden vastgebonden met een brandende ton pek boven zijn hoofd zodat hij levend verbrandde. Als voorbeeld kon dat dienen!

Maar conflicten kunnen overstegen worden. Dat toont ons het **Ierse Vredespark met toren in Mesen**, ingehuldigd in 1998. De toren werd gebouwd door jongeren: katholieken en protestanten uit Noord-Ierland en de Ierse Republiek. Ze staat symbool voor vrede en verzoening in verleden, heden en toekomst. Het is ook een eerbetoon aan ALLE Ierse gesneuvelden in WO1. Wat zou William Redmond ruim 90 jaar na de mijnenlag daar nu van denken?

William Redmond was parlements-

lid van de "Irish Parliamentary Party". Deze Iers-nationalistische partij werd geleid door zijn broer John en stond voor meer autonomie voor de Ieren. Het was vanuit deze filosofie dat **William Redmond** op 53-jarige leeftijd naar het front trok. Ierse nationalisten zoals de gebroeders Redmond dachten dat ze de onafhankelijkheid zouden bekomen door samen met de Britten te strijden voor de overwinning. Voor het laatste in de Ierse geschiedenis vocht een Iers katholiek bataljon zij aan zij met een Iers protestants bataljon toen William Redmond op 56-jarige leeftijd als majoor bij het Royal Irish Regiment omkwam in de grote Mijnenlag (juni 1917).

VLUCHTEN IS VAN ALLE TIJDEN

Vluchtelingen in Oost-Congo en in Afghanistan, in Tunesië en op Lampedusa. Vluchten voor het geweld van de machthebbers of voor de rebellen: het doet er niet toe. Overal dezelfde verhalen, hetzelfde leed, dezelfde

Mijnenlag 7 juni 1917

Tijdens hun eerste offensief (oktober - december 1914) hadden de Duitsers de heuvelrug Wijtschate-Mesen ingepalmd die van bijzonder strategisch belang was. Om de Duitsers te verdrijven gebruikten de geallieerden een speciale techniek. Britse mijnwerkers van de 17th Tunneling Company, gingen 19 ondergrondse gangen graven. Op het einde werd een grote lading explosieven aangebracht goed voor 409.688 kg in totaal. Op 7 juni 1917 om 3.10 uur werden deze ladingen tegelijk tot ontploffing gebracht. Onmiddellijk daarop werd de heuvel door Engelse, Ierse, Australische en Nieuw-Zeelandse soldaten bestormd en ingenomen. De streek werd herschapen in een kraterlandschap. Ongeveer 25.000 Duitsers en 17.000 Britse soldaten sneuvelden, raakten gewond of werden als vermist opgegeven. Eén van hen was de Iers-nationalist en Britse parlementair William H.K. Redmond, die begraven ligt in Loker. De derde slag om leper (juli 1917 - november 1917) was ingezet.

↑↑ Monument ter ere van Pieter Platevoet in Dranouter.

↑ 'Langemarck vlucht'. Foto uit de beeldwandeling met de kerk anno 1918: een puinhoop!

angst en maar hopen op een snelle thuiskomst.

In de periode van de contrareformatie vluchtten vele Vlamingen naar Engeland en vooral naar Nederland. Ze namen daar het heft in handen en lagen heel dikwijls aan de basis van de economische en cultureel-wetenschappelijke ontwikkeling ter plaatse. Niet toevallig begon de bloei van Holland daar waar onze ontwikkeling ging sputteren. Aan die bloei hielpen migranten uit de Zuidelijke Nederlanden zoals Petrus Plancius (Pieter Platevoet, Dranouter 1552 - Amsterdam 1622), astronoom, cartograaf, geograaf, predikant. Maar ook de familie van de Nederlandse wetenschapper en arts Herman

Boerhaave (1668-1738) kwam uit onze contreien evenals de schilder Roelant Savery (Kortrijk 1576 - Utrecht 1639). En wat te denken over de Vlamingenstraat in Gouda waar het klooster waar migranten aanvankelijk onderdak kregen, "Klein Vlaenderen" genoemd werd.

In Langemark was het leven voor WO1 een leven rond de kerktoren waar de invloed van de kasteelheer en de kerk duidelijk voelbaar was. Een gemeente met een relatief grote handelsactiviteit en een bloeiend sociaal en cultureel leven. Wat doet de oorlog met die samenleving?

In oktober 1914 stabiliseerde het front zich rond Langemark. De inwoners kregen de raad hun huis te verlaten en alleen het levensnoodzakelijke mee te nemen. Ruim 5000 inwoners sloegen op de vlucht voor de Duitsers! Eerst naar de regio Poperinge en nadien naar Frankrijk. Paniek en chaos braken uit. Kostbaarheden werden snel begraven. Sommigen gingen ook hun kledij indelven want ze dachten dat ze maar voor enkele dagen weg waren. Na de beschietingen doorzochten de Duitse militairen de verlaten gebouwen en roofden ze al de achtergelaten waardevolle voorwerpen.

In april 1918 werd de gemeente heroverd en keerden de **vluchtelingen** met mondjesmaat terug naar wat ooit hun **Langemark** was. In 1919 keerden 538 van de 5498 inwoners terug (10%). 79 vertrokken opnieuw, want ze troffen er een woestijn aan met onder meer resten van bunkers en tanks, overal ratten en een enorme stank van lijken van gesneuvelde soldaten. Wie wel bleef,

bouwde voorlopige woningen met oorlogsmaterialen of woonde in verlaten militaire schuilplaatsen of bunkers of barakken van het Koning Albert Fonds of van het Britse leger. De heropbouw kwam in Langemark vrij laat op gang. De kerk die nog slechts een puinhoop was, werd herbouwd.

Vandaag getuigt de kruisweg in deze kerk, een werk van de Belgische schilder Luc Hoenraet, van een hedendaagse kijk op een eeuwenoud verhaal.

Dezelfde taferelen speelden zich af in Beselare. De getuigenis van Kamiel Masschelein op 6 oktober 1918 spreekt tot de verbeelding.

"Terwijl ik mijn geboortegrond verlaat gaan mijn gedachten naar familie en bekenden die, moe van op 't vreemde zitten, uitzien en verlangen om te kunnen weerkeren... maar 't zal alles nog niet rap gaan... als zij een keer komen kijken naar die onnoemelijke verdimmoliering zullen zij moeten besluiten zoals ik die al in Frankrijk een beetje wel zijn, ewel houdt er u nog enige tijd, verduidig afwachtend, want zonder grote hulp en steun van hogerhand is er hier toch geen doen meer aan."

NA HET GEWAPEND CONFLICT, DE WEDEROPBOUW

Na WO1 stonden verschillende opvattingen over de **wederopbouw** naast elkaar. Alles opnieuw optrekken zoals het was of resoluut kiezen voor modernisering? Of misschien de markt van leper in puin laten liggen als groot memoriaal?

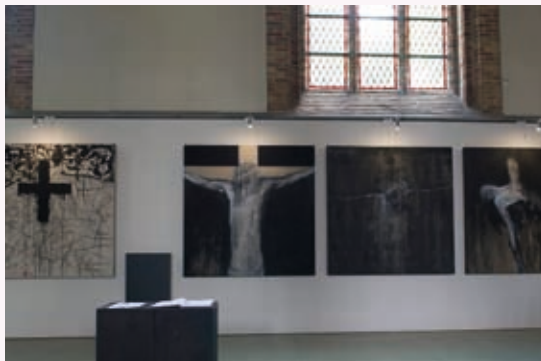
In leper werd stadsarchitect Jules Coomans gevolgd. De stad zou zo getrouw mogelijk opnieuw herbouwd

Luc Hoenraet (Aalst 1941)

De vijf doeken in de kerk van Langemark die samen "De Kruisweg van de Liefde" vormen zijn op en top Hoenraet. De naoorlogse abstracte Belgische schilder, tekenaar en graficus lijkt in verf te denken. Zijn tekensymboliek springt direct in het oog en is heel herkenbaar. Het kruismotief dat al in 1965 opdook in zijn werk, speelt daarin een heel belangrijke rol.

Het kruisteken, ook plus- of maalteken, staat voor de religieuze betekenis van het teken maar ook voor de positieve kijk van de kunstenaar op de werkelijkheid en tegelijk ook voor de twijfel als innerlijk conflict. De krassen en inkervingen op het doek symboliseren de chaos en de improvisatie, het bezwerende kruisteken, de orde. Het overwegend donkere eerste doek staat voor het lijden. Het witte laatste doek voor de verlossing. Aan iedereen om zelf de vijf prachtige doeken die samen een eenheid vormen, te interpreteren. In elk geval getuigt het van moed en liefde voor de hedendaagse kunst om een eigentijdse versie van een eeuwenoud conflict te durven plaatsen in de kerk van Langemark.

↑ 'De kruisweg van de liefde' van Luc Hoenraet in de kerk van Langemark.

↑ Ook in Wervik en Zonnebeke ging architect Huub Hoste aan de slag. Hij tekende o.a. de plannen voor de nieuwe kerk van Zonnebeke (foto).

worden naar plannen en foto's van voor de oorlog. Maar in **Beselare** werd Huub Hoste aangesteld tot urbanist en architect van de wederopbouw. Hij hield er duidelijk andere ideeën op na. Wie was die Huub Hoste?

Huub Hoste (1881-1957) was architect, ontwerper en stedenbouwkundige. Na het uitbreken van WO1 vluchtte hij naar Nederland waar hij kunstenaars als Mondriaan en Van Doesburg ontmoette. Zo maakte hij kennis met de moderne architectuur.

Na WO1, toen hij opdrachten kreeg voor de wederopbouw in de Westhoek, vond Huub Hoste dat de tijden onmiskenbaar veranderd waren en dat niets nog hetzelfde zou zijn. Dit moest door een nieuwe vormen-

taal uitgedrukt worden. Voor Hoste was de wederopbouw duidelijk een kans voor radicale vernieuwing. Hij zou bouwen met kubussen en platte daken en als constructiemateriaal beton gebruiken.

Andere architecten zoals Jules Coomans in Ieper vonden dat alles zo identiek mogelijk herbouwd moest worden. Het oorlogsgebeuren als het ware wisselen, doen alsof niets gebeurd was.

Hierover zei Hoste het volgende: "België heeft een schone kans laten liggen om in de moderne bouwkunst een woord mee te spreken. In plaats van de verwoeste gewesten te herbouwen tot een blijvend teken van het kunnen van deze tijd, heeft men door

vals romantisme geleid, verkozen het oude, zo goed of kwaad als ging na te bootsen en is men voortgegaan met nieuwe bouwproblemen te steken in het keurslijf van het verleden. Door dit heimwee naar het oude worden dus stelselmatig nieuwe initiatieven verstikt".

Niet iedereen begreep Huub Hoste en tal van ontwerpen werden dan ook verworpen. In Beselare werd zijn functie al snel overgenomen door architect Billet.

Duidelijk een conflict tussen verschillende artistieke stromingen, tussen avant-garde en conservatisme, tussen vooruitstrevendheid en romantiek. Wie heeft hier gelijk? Wie ongelijk? Wie zal het zeggen?

CONFLICTEN ALS MOTOR VOOR VERANDERING

Conflicten maken de man. Zou Jules Coomans een bekende architect geweest zijn zonder WO1? Vluchtelingen kwamen terug met hun verhalen en ervaringen. De burens waren anders, het huis oud-nieuw, het lief gesneuveld, het trauma bleef. Ze spraken vloeiend Frans en/of Engels. Ze hadden Chinezen gezien en moslims.

Conflicten leggen de vinger op de wonde, leggen jarenlange problemen en misstanden bloot. Het sociale netwerk is door elkaar geschud, normen vervagen. Mogelijke oplossingen komen in een stroomversnelling terecht.

Hoor je mij nu pleiten voor het alles zaligmakende conflict? Liefst niet, maar we constateren enkel dat in 1919 het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen waarvoor zo lang en heftig gestreden werd in ons land, ingevoerd werd. Sociale wetten als de achturenwerkdag werden wettelijk vastgelegd. De Vlaamse ontvoogding had weer een grote stap vooruit gezet.

De vrouw van 1920 kon die van 1914 niet meer zijn: de rokken werden korter, Coco Chanel de norm, het haar kortgeknipt. Voor gelijke politieke rechten moesten vrouwen bij ons nog wachten op die andere oorlog. Pas in 1948 is vrouwenstemrecht een feit.

Conflicten en genieten gaan vreemd genoeg soms hand in hand. Geen wandeling op de Ieperse vestingen of het **Hoorwerkpark** op zondag zonder Vauban. Geen prachtige kruisweg in Langemark zonder het worstelen van de kunstenaar met zijn twijfels en met doek en verf.

We kennen ze, de mannen die de conflicten uitvochten: Haig, von Hindenburg, Albert I... Maar wie metste de muren rond Ieper, wie nam de wapens op in dienst van de graaf, wie bakte het brood voor de soldaten? Waar blijven de vrouwen in ons verhaal? De moeder van Willem van Ieper, de vrouw van Vauban toen hij vestingen bouwde in dienst van de Franse koning, het soldatenliefje, al die vluchtende vrouwen boordevol conflicten, om maar te zwijgen over kinderen geboren in de diaspora...

"Man sieht nur die im Licht, die im Dunkeln sieht man nicht" (Bertold Brecht) ■

Tekst: Marie-Christine Zwaenepoel
Foto's: Jan Yperman

Meer info

- M. HEIRMAN, *Langs Vlaamse Belforten en Stadhuizen*, Davidsfonds – Leuven, 2003
- S. KESTELOOT, *Willem van Ieper (ca.1090-1164)* in Westland Gidsen-kroniek, jg.2011 nr.2 en nr.3
- H. MASQUELIN, *Van Bosgeuzen tot Beeldenstorm*, Cultuur toeristische brochure provincie West-Vlaanderen, s.l., s.d.
- R. VAN CAENEGEM en A. DEMYTTENAERE, *De Moord op Karel de Goede*, Davidsfonds – Leuven, 1999
- A. VANROLLEGHEM, *Ieper à la Carte*, Erfgoedcel Ieper, 2006
- J. YPERMAN, *De Westhoek XI*, Davidsfonds – Leuven, 2009
- www.reningelst.be/historiek/de-geuzen
- www.geuzenproject.be

↑ De vestingen van Ieper, gebouwd naar een ontwerp van Vauban, nodigen uit tot een wandeling.

Vauban

Sébastien Le Prestre de Vauban (1633-1707) is ongetwijfeld de beroemdste Franse vestingbouwer. Deze Bourgondiër, geboren in Saint-Léger-de-Foucheret, was Ingénieur du Roi van 1655 tot 1707. Hij maakte een echte blitz-carrière in het leger van Lodewijk XIV en nam als legeraanvoerder 53 steden in. Hij verbeterde de vestingbouw en paste zijn plannen toe op ongeveer 300 Franse (grens)steden waaronder Ieper. 33 nieuwe vestingen werden volgens zijn plannen gebouwd. Als architect en urbanist liet hij ook havens aanleggen, kanalen graven en bruggen bouwen. Als Franse maarschalk gaf hij op 70-jarige leeftijd leiding aan de bezetting van Landau, zijn negenenvertigste en laatste beleg. Hij stierf te Parijs en werd in Bourgondië begraven. Onder Napoleon werd het hart van Vauban bijgezet in Les Invalides te Parijs. In 1867 werd zijn geboorteplaats herdoopt in Saint-Léger-Vauban.

OPEN MONUMENT- TENDAG 2011 IN DE ZUIDELIJKE WESTHOEK: PROGRAMMA EN ACTIVITEITEN

HEUVELLAND

organisatie: VVV Heuveland · Reningelststraat 11 · 8950 Heuveland · T 057 45 04 55 · E toerisme@heuveland.be

WANDELING: HET VERHAAL VAN MAJOOR WILLIAM H.K. REDMOND

De dorpen van Heuveland zijn “de ruste zelve”. Maar dat is ooit anders geweest. Vanaf oktober 1914 werden Loker en Dranouter grootsteden met een onwaarschijnlijk diverse bevolking. Fransen, Engelsen, Indiërs, Chinezen, Canadezen, Senegalezen, Australiërs, Nieuw-Zeelanders, ... en protestantse “Ulstermen” en katholieke Ieren. Alleen hadden ze hun eigen motivatie om mee te doen aan die Grote Oorlog.

In de velden van het rustige Loker staat een eenzaam kruis: het graf van Majoor William H.K. Redmond. Hij is er op 8 juni 1917 begraven. De site is een uniek gegeven aan het westelijke front. Zijn verhaal is dat nog meer. De korte wandeling (2km / duur: 1 uur) vertrekt aan het dorpsonthaalpunt van Loker (nabij de kerk). Philippe Mingels, medewerker van VVV Heuveland, neemt ons mee naar juni 1917 en vertelt over de 16th (Irish), de 36th (Ulster) division en “Willie” Redmond. Wat bracht hem hier? Wat is er hier gebeurd? En wat zijn de gevolgen? De gids staat stil bij verschillende aspecten van Redmonds leven en sterven en gaat ook in op de hedendaagse effecten van die Eerste Wereldoorlog in Ierland en Noord-Ierland.

Praktisch

- De wandelingen starten aan het Dorpsonthaalpunt Loker, nabij de kerk (Dikkebusstraat) en vertrekken telkens stipt om 14u, 15u30 en 17u.
- Vooraf reserveren is noodzakelijk en dient te gebeuren bij VVV Heuveland per telefoon op 057 45 04 55 of via mail naar toerisme@heuveland.be.
- De toegankelijkheid van rolstoelen en kinderwagens is afhankelijk van de weersomstandigheden.

↑ Graf van Majoor William H.K. Redmond, Loker © Gemeente Heuveland

↑ Majoor W. H.K. Redmond © Gemeente Heuveland

IEPER

organisatie: Toerisme Ieper · Lakenhalle · Grote Markt 34 · 8900 Ieper · T 057 239 220 · E toerisme@ieper.be
W www.toerisme-ieper.be

↑ Belfortoren, Ieper © Stad Ieper

De 70 meter hoge toren van het belfort is vandaag erkend als UNESCO werelderfgoed en bestaat uit vier verdiepingen. Met een gids bestijg je meer dan tweehonderd trappen om éénmaal boven te genieten van een prachtig zicht op de binnenstad, de vestingen en de groene gordel. De beiaardier laat je een kijkje nemen in de klokkenkamer en speelt een gepast deuntje.

Praktisch

- Afspraak aan de Dienst Toerisme, Lakenhalle, stipt om 14u30 en 15u30 (duur: 1 uur).
- Vooraf inschrijven is noodzakelijk en dient te gebeuren bij Toerisme Ieper per telefoon op 057 239 220 of via mail naar toerisme@ieper.be.

OPENSTELLING GEBOUW 'EGLISEUM'

De voormalige kloosterkerk van het karmelietenklooster maakt deel uit van het beschermde stadsgezicht Vismarkt en omgeving. In de inventaris van het Bouwkundig Erfgoed staat het beschreven als een georiënteerd, eclectisch kerkgebouw met overwegend neobyzantijnse en neoromaanse invloeden. Het ontwerp is van de bekende wederopbouwarchitect Jules Coomans (1922). Het klooster van de karmelieten was al sinds 1676 op deze plaats gevestigd. In 2003 verlieten de paters het pand en bleef de kerk zwaar vervallen achter. Het klooster werd ontwikkeld voor private bewoning. De kerk werd in 2007 overgenomen door bvba Envinyatar en kreeg een herbestemming tot ruimte voor artistieke en culturele tentoonstellingen en evenementen. Hiermee blijft dit gebouw toegankelijk voor een breder publiek. Bij de

BEKLIMMING VAN DE BELFORTOREN MET GIDS

De belfortoren bevindt zich in het midden van de majestueuze Lakenhalle, beide dateren oorspronkelijk uit de 13de eeuw. De Eerste Wereldoorlog vernietigde bijna het volledige complex, op een stuk toren en enkele muren na. In 1928 ving de wederopbouw aan.

restauratie werd de structuur van het kerkgebouw behouden, zodat het culturele erfgoed van het karmelietenklooster en zijn historische waarde in grote mate bewaard en herkenbaar bleef. Een grondige en zeer zorgvuldige restauratie gekoppeld aan een duidelijke visie op de herbestemming zijn dé troeven van dit project.

↑ Grote zaal Egliseum, Ieper © Envinyatar

Praktisch

- Locatie: Patersstraat 5, 8900 Ieper.
- Te bezoeken van 13u tot 18u.
- Doorlopend gidsbeurten.
- Geen reservatie nodig.

ARCHEOLOGISCHE SITE 'HILL 60'

Hill 60 is een van de meest beruchte oorlogssites in de Ieperboog. Deze kunstmatige heuvel van zowat 60 meter veranderde tussen 1914 en 1918 maar liefst zeven maal van 'eigenaar'. Van nagenoeg elk oorlogsjaar zijn er nog souvenirs (monumenten, krater, bunkers, ...) te vinden. Maar ook in mei 1940 werd hier gevochten en nog kort voor de Bevrijding, begin september 1944, werden hier twee Franse verzetslieden doodgeschoten. Meerlagigheid is dus een sleutelwoord op deze plek die sinds 1919 een must is voor pelgrims en slagveldtoeristen. Recent werd Hill 60 het voorwerp van een vreedzamer conflict. De plannen om tegenover het monument van het 1st Australian Tunneling Company te bouwen en zo

het fantastische zicht op Ieper te halveren, gaf aanleiding tot de campagne 'Save Hill 60'. Plannen voor de toekomst van de site omvatten onder meer een nieuwe en anders georiënteerde parkeerplaats en een verbindingspad met het nabijgelegen Larch Wood Cemetery. Onder meer in Australië, waar in 2010 de speelfilm 'Beneath Hill 60' uitkwam, wordt dit met argusogen gevolgd.

Praktisch

- Locatie: Zwarteleenstraat, 8902 Zillebeke.
- Te bezoeken van 13u tot 18u.
- Doorlopend gidsbeurten door historici (duur: 1 uur).
- Geen reservatie nodig.

↑ Hill 60, Ieper © Stad Ieper - Tijl Capoen

ARCHEOLOGISCHE SITE/PARK 'HOORNWERKPARK'

Het huidige Hoornwerkpark (oppervlakte: 8 hectare) ligt op de plaats waar in de voorbije eeuwen een enorme voorversterking lag, ter bescherming van de oostelijke zijde van de Ieperse vestingen. In 1669 bouwde de Spaanse overheid een citadel of 'Spaans kasteel' op de helling langs de oostelijke stadstrand. Rond 1680 verving de Franse vestingingenieur Vauban de citadel door een 'hoornwerk': een uitgestrekte, hoekige voorversterking voor de stadsmuren. Dat hoornwerk reikte van de huidige Frenchlaan tot de camping. Na een periode van afbraak en herstel (1783-1815) werd het hoornwerk tijdens het Hollandse bewind (1815-1830) volledig vernieuwd en hersteld.

In 1998-'99 vormde de stad Ieper het hellende grasland om tot een parkgebied, de uitvoering werd financieel gesteund door de Koning Boudewijnstichting, het Vlaams Gewest en het Natuurfonds van de provincie West-Vlaanderen.

In 2007 verwierf het Agentschap voor Natuur en Bos van het Vlaamse Gewest het resterende deel waarin zich de mooiste relictten van het hoornwerk bevinden. Daardoor worden de ondergrondse kazematten beschermd als winterverblijf voor vleermuizen.

Tijdens dit bezoek herontdek je dit gebied met veel aandacht voor de militaire inrichting ervan in de 17de tot de 19de eeuw, en de evoluties die het doormaakte tot op vandaag. Een bezoek aan de ondergrondse, normaal ontoegankelijke kazematten, is een unieke ervaring!

↑ Hoornwerkpark, Ieper © Stad Ieper

Praktisch

- Locatie: Leopold III-laan (ter hoogte van de vestingbrug), 8900 Ieper.
- Te bezoeken van 13u tot 18u.
- Doorlopend gidsbeurten door Ieperse Gidsenkring (duur: 45 minuten).
- Geen reservatie nodig.

OPENSTELLING HOOGKOOR SINT-MAARTENS-KATHEDRAAL + TENTOONSTELLING

Wie had verwacht in het hoogkoor, zowat het meest sacrale deel van een kerk, zoveel verwijzingen naar conflict te kunnen vinden? De praalgraven van de Ieperse bisschoppen dragen zichtbare sporen van oorlogsgeweld. Ze raakten beschadigd tijdens de Eerste Wereldoorlog. Maar er zijn ook de graven van andere omstrede personen als Robrecht van Bethune en bisschop Jansenius. Robrecht van Bethune, de "leeuw van Vlaanderen", lag zwaar in conflict met zijn Franse leenheer. Bisschop Jansenius gaf zijn naam aan het Jansenisme en zijn werk werd veroordeeld als ketters.

De blikvanger van deze Open Monumentendag is echter het monumentale doek "Het Beleg van Ieper uit 1667". Dit schilderij, dat 2 op 5 meter meet, onderging onlangs een twee jaar durende en broodnodige restauratie. Het verhaalt hoe op 8 augustus 1383 (Thuyndag) het beleg van Ieper door Gentenaars en Engelsen werd opgegeven. Volgens de dankbare Ieperlingen was dit te danken aan Onze Lieve Vrouw.

↑ Sint-Maartenskerk, Ieper © Stad Ieper

Praktisch

- Locatie: Vandepereboomplein, 8900 Ieper.
- Te bezoeken van 13u tot 18u.
- Doorlopend gidsbeurten door Ieperse Gidsenkring.
- Geen reservatie nodig.
- Het hoogkoor is uitzonderlijk toegankelijk op Open Monumentendag.
- Er is op dat moment ook een tentoonstelling van de Heemkring Iepers Kwartier die verschillende conflicten van Ieper zal belichten. Deze tentoonstelling loopt van 1 juni tot 11 september 2011.

OPENSTELLING GERECHTSGEBOUW

In de huidige maatschappij dient altijd gestreefd te worden naar een vreedzame oplossing voor conflicten. Het Belgisch rechtssysteem voorziet hierbij dat elke burger toegang heeft tot een onafhankelijke en onpartijdige rechter. In Ieper huizen deze rechters onder andere in de Korte Torhoutstraat. Dit is een nieuwe vleugel in het verlengde van het beeldbepalende gerechtsgebouw van architect Jules Coomans op de Grote Markt. De architectuur voorzagt in een perfecte overgang van het Coomansgebouw naar de nieuwe vleugel. Bovendien werd de oude toegangspoort tot het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal, dat de Eerste Wereldoorlog overleefde, in de nieuwbouw geïntegreerd.

De nieuwe vleugel biedt onderdak aan de Rechtbank van Eerste Aanleg te Ieper, die bestaat uit een burgerlijke afdeling, een correctionele afdeling en een jeugdafdeling, elk met hun afzonderlijke griffie.

In het Coomansgebouw, dat momenteel een grondige renovatie ondergaat, zal in de toekomst het Openbaar Ministerie gevestigd zijn, alsook de Ieperse balie en de zittingszalen.

Binnen zorgt het rechtbankpersoneel voor deskundige uitleg bij de werking van de rechtbank en buiten vertellen gidsen bij de erfgoedhaltes over de geschiedenis van dit opmerkelijk gebouw.

Praktisch

- Locatie: Korte Torhoutstraat 2, 8900 Ieper.
- Doorlopend gidsbeurten om het kwartier (tussen 13u en 18u) door rechtbankpersoneel binnen en gidsen buiten bij de erfgoedhaltes (duur: ± 45 minuten).
- Vooraf reserveren is noodzakelijk en dient te gebeuren bij Toerisme Ieper per telefoon op 057 239 220 of via mail naar toerisme@ieper.be.

↑ Gerechtsgebouw, Ieper © Stad Ieper

↑ Nieuwe vleugel gerechtsgebouw, Ieper © Stad Ieper

WANDELING: WILLEM VAN LOO - WILLEM VAN IEPER

Willem van Ieper (ook Willem van Loo genoemd) werd rond 1070 in Ieper geboren uit een relatie van Filips van Loo, zoon van de graaf van Vlaanderen (Robrecht I De Fries) met een Ieperse wolbewerkster. Hij was dus een onwettige telg uit de grafelijke familie. Onwettige kinderen waren niet ongewoon in adellijke kringen. Ze werden even goed behandeld als de kinderen binnen het huwelijk, maar bij betwistingen en erfenissen kon die afkomst toch een rol spelen. Zo zou Willem van Ieper, als zoon van een gewone Ieperse volkswrouw, het graafschap van Vlaanderen mislopen. Zeer tegen zijn zin.

Willem was burggraaf van Ieper. Hij was een bekwame, zelfs beruchte legeraanvoerder. Groot was zijn ontgoocheling toen graaf Boudewijn VII Hapkin een andere neef (Karel van Denemarken) als opvolger aanduidde. De nieuwe graaf zou bekend en geliefd worden als "Karel de Goede". Als wapenschild koos hij een "gaande leeuw" mogelijk geërfd van zijn vader Filips van Loo of meegebracht uit Engeland. Waarschijnlijk nam Filips van Elzas het wapenschild over en verving de gaande leeuw door een klimmende leeuw. Zo werd en bleef de leeuw tot op vandaag symbool voor Vlaanderen! Willem van Ieper overleed op 24 januari 1156.

Wie meer wil weten over het turbulente en vaak ook gewelddadige leven van Willem van Ieper, de Vlaamse prins die geen graaf mocht worden, kan deelnemen aan de geleide wandeltocht rond deze even historische als legendarische middeleeuwer.

Praktisch

- Afspraak aan de Dienst Toerisme, Lakenhalle, stipt om 10u en 14u (duur: 2 uur).
- Vooraf reserveren is noodzakelijk en dient te gebeuren bij Toerisme Ieper per telefoon op 057 239 220 of via mail naar toerisme@ieper.be.

CONFLICTWANDELING IN EN ROND DE PALINGBEEK

In dit unieke natuurdomein was en is een conflict nooit veraf. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd Ieper langs drie zijden belegerd. Dit front werd berucht als de 'Ypres Sallient' of de 'Ieperboog'. Domein De Palingbeek en omgeving werden in één groot slagveld herschapen. Duizenden soldaten lieten hier het leven. Het imposante Kasteel De Palingbeek verdween ook toen zo goed als van de kaart. Sommige sporen verdwenen, maar het landschap bewaart nog diepe littekens. Bunkers en begraafplaatsen blijven aan het oorlogsgeweld herinneren. De natuur herstelde wat de mens vernielde en maakte van de Palingbeek een boeiend stukje natuur.

↑ De Palingbeek, Zillebeke © Provinciedomein De Palingbeek

Praktisch

- Afspraak aan Bezoekerscentrum De Palingbeek, Vaartstraat 7, 8902 Zillebeke-Ieper, 057 23 08 40, bc.palingbeek@west-vlaanderen.be.
- De wandeling start stipt om 14u (duur: 3 uur).
- Gids: Robert Vantomme.
- Geen reservatie nodig.
- Org./info: provinciedienst NME (Bezoekerscentrum De Palingbeek).

LANGEMARK-POELKAPELLE

organisatie: Dienst Vrije Tijd - Cultuur en Toerisme · Kasteelstraat 1 · 8920 Langemark-Poelkapelle
T 057 49 09 36 · E toerisme@langemark-poelkapelle.be · W www.langemark-poelkapelle.be

BEELDENWANDELING 'LANGEMARCK VLUCHT'

'Langemarck Vlucht' is een beeldenwandeling van 1,8 km. De rode draad in deze wandeling is WOI, hét grootste conflict in onze streek dat een onuitwisbare stempel op deze gemeente heeft gedrukt. De 16 geïllustreerde infoborden tonen via tekst en oude foto's het beeld van Langemark een eeuw geleden en vertellen het verhaal van de vluchtende bevolking aan het begin van WOI. Twee gidsen schetsen, met behulp van het fotomateriaal, een beeld van hoe de gemeente er vóór de oorlog uitzag. Veel straathoeken en gebouwen zijn herkenbaar weer opgebouwd na de oorlog en vormen de link tussen het verleden en het heden.

Praktisch

- Afspraak aan de ingang van de kerk, 8920 Langemark stipt om 10u en 14u (duur: 2 uur).
- Geen reservatie nodig.
- Deze wandeling kan normaal individueel afgestapt worden. Uitzonderlijk worden er 2 gratis gidsbeurten georganiseerd (één in de voormiddag en één in de namiddag) o.l.v. de 2 samenstellers ervan. Telkens zijn beide gidsen aanwezig. Vooraf reserveren hoeft niet; indien de groep te groot is, wordt die opgesplitst.

↑ Beeldenwandeling 'Langemarck Vlucht' © Gemeente Langemark-Poelkapelle

BEEUWSAERTMOLEN

De eerste molen op deze plaats (1635) werd gebouwd door de heren van Bikschote. In 1830 ging hij in vlammen op, ook tijdens WOI werd de molen verwoest en in 1976 schoot er na een zware storm en een brand nog maar een ruïne over. Tijdens WOI vormde de molen door z'n hoge ligging op een wal de ideale uitkijkpost. Tijdens de eerste gasaanvallen werd de windmolen, door de Fransen de 'Moulin Bleu' genaamd, volledig verwoest. In 1999 werd de gemeente eigenaar en sinds 2010 is de beschermde molen gerestaureerd en weer maalvaardig.

Praktisch

- Locatie: Pilkemstraat, 8920 Bikschote.
- Doorlopend te bezoeken van 10u tot 17u.
- Geen reservatie nodig.
- De twee meester-molenaars leiden de bezoekers rond in de molen. Terwijl de ene uitleg geeft boven in de molen, leidt de andere de bezoekers rond bij de permanente tentoonstelling beneden in het torenkot. Er is geen beperking wat betreft capaciteit.
- Kinderen vinden een bezoek aan de molen fascinerend. Bovendien hebben de twee meester-molenaars ook wel de nodige aandacht voor de kinderen.

↑ Beeuwsaertmolen, Bikschote © Kurt Vandewalle

MESEN

organisatie: Stad Mese · Markt 1 · 8957 Mese · T 057 44 50 40 · E info@mesen.be

BEZOEK VREDESPARK EN -TOREN

Dit monument staat niet alleen symbool voor de herdenking van Ierse soldaten die zijn gesneuveld tijdens de Grote Oorlog. Het is vooral ook een monument van hoop en vrede. Al eeuwenlang woeden er conflicten op het eiland, waar wij als Belgen te weinig van weten of net te bevooroordeeld naar kijken, dit zonder de kern van de zaak te snappen. Naast de symboliek van het park en de toren, zal er dan ook een heel stuk van de gidsbeurt gaan over de politieke en geschiedkundige achtergrond van dit bouwwerk.

Praktisch

- Afspraak aan het monument, Armentiersstraat, 8957 Mese
- Gidsbeurt om 14u, 15u, 16u en 17u.
- Geen reservatie nodig.
- Toegankelijk voor rolstoelen en kinderwagens.

↑ Vredespark en -toren, Mese © Stad Mese

POPERINGE

organisatie: Dienst Cultuur · Grote Markt 1 · 8970 Poperinge · T 057 34 66 86 · E cultuur@poperinge.be

↑ Site voormalige brouwerij Sint-Joris + brouwershuis, Reningelst © Stad Poperinge

Praktisch

- Locatie: Reningelstplein, 8970 Reningelst (Poperinge).
- Doorlopend te bezoeken van 10u tot 18u.
- Geen reservatie nodig.
- De gidsbeurten starten om 10u30, 11u30, 12u30, 13u30, 14u30, 15u30, 16u30 en 17u30.
- De gebouwen en het domein kunnen ook zonder gids bezocht worden.

GELEID BEZOEK KASTEELHOEVE EN KASTEELWAL RENINGELST

Tot 1793 stond in het centrum van Reningelst een kasteel. Daarvan resteren nu enkel nog de kasteelweide en een deel van de kasteelwal. Het kasteel brandde af maar de kasteelhoef geeft nog een idee van de grootsheid. Ook de wal heeft rechtstreeks met een conflict te maken: tijdens de Eerste Wereldoorlog werd drie kwart gedempt om een smalspoor naar het front in Dikkebus te kunnen aanleggen.

Praktisch

- Locatie: Reningelstplein 5, 8970 Reningelst (Poperinge).
- Bezoek is enkel mogelijk onder begeleiding van een gids. De gidsbeurten starten telkens om het uur, van 10u tot 18u.
- Geen reservatie nodig.

BEZOEK BROUWERIJ-MOUTERIJ SINT-JORIS

De pas gerestaureerde site van de voormalige brouwerij St.-Joris is voor het eerst publiek toegankelijk. De brouwerij werd in 1913 volledig gemoderniseerd. Amper 50 jaar later werd het laatste bier er op flessen getrokken. De site is een prachtig voorbeeld van industrieel erfgoed in een landelijk dorp en het brouwershuis is een knap voorbeeld van wederopbouwarchitectuur na de Eerste Wereldoorlog. De brouwerij is pas dit jaar gerestaureerd en wordt voor het eerst opengesteld voor het publiek. Een primeur dus op Open Monumentendag.

SINT-VEDASTUSKERK RENINGELST

In de kerk vind je de herinnering aan twee conflicten: de geuzenperiode en de moord op drie priesters (waaraan een relikwie, een gedenkplaat, een brandglas én het graf zelf herinneren). Een schilderij van het kasteel roept de tijd voor de Franse Revolutie op. Uitzonderlijk worden ook de kerkschatten tentoongesteld, met gewaden, kelken en een waardevolle zilveren O.-L.-V. met kind.

Praktisch

- Locatie: Reningelstplein, 8970 Reningelst (Poperinge).
- Bezoek is enkel mogelijk onder begeleiding van een gids. De gidsbeurten starten telkens om het uur, van 10u tot 18u.
- Geen reservatie nodig.

↑ Sint-Vedastuskerk, Reningelst © Stad Poperinge

VLETEREN

organisatie: Dienst Toerisme ism. De Struise Brouwers en het project 'Genieten van de Grensstreek'
De Struise Brouwers · Kasteelstraat 50 · 8640 Vleteren · E info@struisebrouwers.be · W www.struisebrouwers.be

VAN OUD SCHOOLTJE TOT EDUCATIEF BROUWERIJTJE - BEZOEK

In 1837 schonk Jan Mahieu, inwoner van Oostvleteren, een huis met land om de armenschool voor meisjes te dienen. Hij schonk eveneens een stuk land tot onderhoud aan de school, die onder toezicht van een juffrouw stond. Het onderwijs hier begon in 1840. Vanaf 1850 werd de vereniging van zusters tot klooster ingericht, met de naam Zusters van Vincentius. Het gebouw vooraan de straat is authentiek gebleven en wordt tijdens het hoogseizoen gebruikt als toeristisch kantoor. Het klooster, naast het schooltje, wordt vandaag verhuurd als woning. In 1846 schonk Martin Vandewynckel twee hofsteden aan het klooster. In 1977 vertrokken de laatste zusters uit het klooster. De verkoop, meer in het bijzonder van het kloosterwoonhuis en van het schoolgebouw met kapel en toegangsweg tot de schoolgebouwen, wekte heel wat ongenoegen bij de plaatselijke gemeenschap. Het is namelijk zo dat deze gebouwen werden geschonken om te dienen voor onderwijs te Oostvleteren. Het oude schooltje werd uiteindelijk aangekocht door het gemeentebestuur en wordt gebruikt door diverse verenigingen. Al vlug viel het oog van de Struise Brouwers op het grote gebouw achteraan. Ze richtten er een kleine brouwerij in en dit met educatieve bedoelingen. Er worden lessen en seminaries gegeven over hun artisaan bier. De vele toeristen die langs komen om het wereldbepaalde bier te proeven zijn meteen verzot op het oude schoolgebouw. Nooit werden zoveel foto's genomen van de voor- en de binnenzijde als nu. Op Open Monumentendag

houden de Struise brouwers opendeur met als slogan: "De reis doorheen de biercultuur".

Praktisch

- Locatie: Kasteelstraat 50, 8640 Vleteren.
- Doorlopend te bezoeken van 10u tot 19u.
- Het is mogelijk om enkele biertjes te proeven. Een barbecue zorgt ervoor dat de promille niet te hoog oploopt. In de namiddag is er straattheater voorzien en tegen de avond een muzikaal optreden. Bezoek de website www.struisebrouwers.be voor meer info omtrent de barbecue en het feestprogramma.
- Deze activiteit is kindvriendelijk.

↑ Het oude schoolgebouw, Oostvleteren © Gemeente Vleteren

ZONNEBEKE

organisatie: Dienst Cultuur · Langemarkstraat 8 · 8980 Zonnebeke · T 051 48 00 61 · E cultuur@zonnebeke.be
MMP 1917 · Ieperstraat 5 · 8980 Zonnebeke · T 051 77 04 41 · E toerisme@zonnebeke.be

KENNISMAKING MET DE WEDEROPBOUW-ARCHITECTUUR IN BESELARE

Tijdens Wereldoorlog I werd Beselare grotendeels verwoest. De getuigenissen van E.H. Germain Casier en Kamiel Masschelein (zie thema-artikel, pag. 9) over de ravage die het dorp had doorstaan spreken tot de verbeelding.

“Heel het dorp was ten gronde uit verdelgd en verzwonden, niets bleef meer over tenzij een onbeschrijflijke opeenstapeling van puinen, zijn grond tientallen keren omgewoeld, doorzaaid met duizenden en duizenden obusputten die als evenveel wonden gaapten in een verhakkeld lichaam. Was het waarlijk de gruwel der verwoesting, slechts in de verre Oosthoek stond hier en daar nog een stuk muur half-overeind voor zover het oog kon reiken, niets dan een wijd uitgestrekte verlatenis, een allertreurigst schouwspel bijzonder voor iedere Beselarenaar.” (EH Germain Casier)

Na de oorlog wordt Huib Hoste door het hoog Commissariaat voor de Wederopbouw aangesteld als urbanist en architect van de wederopbouw in Beselare. Zijn functie wordt snel overgenomen door architect Billet. Hij herstelt de grote lijnen van het vooroorlogs stratenplein. De belangrijkste ingreep wordt ongetwijfeld de verhuis van het kerkhof van rond de kerk naar een ruimte iets buiten het dorpscentrum.

Het eerste stenen huis dat heropgebouwd werd te Beselare was de beenhouwerij van Maurits Gesquière in de Zonnebekastraat 31. In 1922 komen er nog 138 gebouwen bij, en zo gaat de wederopbouw verder. In 1923-1924 kunnen dan ook de nieuwe gebouwen van de jongensschool en klooster in gebruik genomen worden.

↑ Wederopbouwarchitectuur, Beselare © Eric Malfait

De adoptie van het dorp eindigde op 15 maart 1922. Desondanks de aanzet tot wederopbouw, stonden er in 1923 nog 101 barakken van het Koning Albertfonds in Beselare.

Praktisch

- Afspraak op de Beselareplaats, 8980 Beselare.
- De wandelingen starten stipt om 14u en om 16u (duur: 1,5 uur).
- Geen reservatie nodig.

BOUWEN AAN WEDEROPBOUW 1914/2050. ARCHITECTUUR IN DE WESTHOEK

Na de Eerste Wereldoorlog kwam er in de Westhoek een nooit geziene bouwactiviteit op gang. Van puin ruimen tot de aanleg van nieuwe infrastructuur en landbouwgronden, het bouwen van boerderijen, burger- en arbeiderswoningen, nieuwe publieke gebouwen: hele dorpen en stadsdelen moesten uit het niets herbouwd worden. De wederopbouw is bijgevolg nog steeds een van de meest bepalende elementen voor het landschap, de stedenbouw en de architectuur van de Westhoek.

Dit boek brengt de geschiedenis van de wederopbouw in de hele Westhoek in beeld. Het verhaal wordt bekeken door de ogen van zij die deze operatie op het terrein verwezenlijkten: bewoners, lokale politici, plannenmakers, architecten, sociale organisaties en aannemers. De plannen die ze tekenden, de brieven die ze schreven en de foto's die ze maakten, vormen uniek en vaak nooit eerder gepubliceerd beeldmateriaal, dat de historische essays genereus illustreert.

Het boek peilt ook naar de hedendaagse omgang met de wederopbouwarchitectuur. Negentig jaar later komt deze materiële erfenis immers onder druk te staan door hergebruik en afbraak. Het boek laat ook bewoners, ontwerpers, overheid en het middenveld aan het woord die op een inspirerende manier een nieuwe betekenis aan deze architectuur geven.

↑ © Erfgoedcel CO7

Info

€ 34,90, te koop in de gespecialiseerde boekhandel (isbn 9789077025048). Je kan de publicatie bestellen via www.erfgoedcelco7.be, erfgoedcel@co7.be of T 057 239 312.

'Bouwen aan wederopbouw 1914/2050. Architectuur in de Westhoek' is een initiatief van Erfgoedcel Ieper/CO7, in samenwerking met het Vlaams Architectuurinstituut en de provincie West-Vlaanderen.

MEER ERFGOED IN DE REGIO

SUSKEWIET - OVER VINKEN IN DE ZUIDELIJKE WESTHOEK

Het verenigingsleven is de drijvende kracht achter het sociaal-culturele leven in de regio. Cultuurdienst CO₇, Erfgoedcel CO₇ en gemeente Houthulst slaan de handen in elkaar om in de loop van 2012 onder de noemer 'Suskwiet' de tradities

en de vele aspecten van het vinkenzetten in de kijker te zetten. De vinkensport kent een lange traditie, vele typische gebruiken en een rijke (beeld)taal. Met dit project wil CO₇ een brede groep mensen aanspreken. 'Suskwiet', dat wordt: unieke vinkenfoto's uit Westhoek Verbeeldt, gezellig tafelen rond grootmoeders recepten, een artistieke en muzikale invulling, een schrijfwedstrijd 'Ode aan de vink', een leuke publicatie en zoveel meer. Weet je een archief aan documenten en foto's van vinkenzettingen liggen of broed je op een idee om het vinkenzetten op een leuke manier in de kijker te zetten? Wij horen het graag! Je kan het melden op coordinator@co7.be of T 057 346 694.

ERFGOEDDAGBROCHURE

Erfgoedcel CO₇ geeft jaarlijks een regionale erfgoeddagbrochure uit. In deze brochure is er ruimte voor een inhoudelijk luik waarin het nationale erfgoeddagthema bekeken wordt met een lokale erfgoedbril.

Deze brochure is vanaf eind maart te vinden bij Erfgoedcel CO₇, de gemeentelijke diensten cultuur, de openbare bibliotheken, de toeristische kantoren en de deelnemende organisaties. Ze is ook digitaal beschikbaar via de website www.erfgoedcelco7.be

SNUISTER IN HET ARCHIEF VAN DEZE BROCHURE

De regionale brochure voor Open Monumentendag in de zuidelijke Westhoek is ondertussen een klassieker geworden. Op www.cultuurdienstco7.be vind je heel wat van de brochures in digitale versie terug.

Wie op de website even in het archief duikt en het antwoord kan geven op onderstaande prijsvraag, maakt kans op een exemplaar van de nationale publicatie van Open Monumentendag 2010 'Spel van geven en nemen. De mens, het erfgoed en de vier elementen': een rijk geïllustreerde gids met talrijke toeristische tips (tekst: Patrick De Rynck - foto's: Jan Crab).

Prijsvraag

Open Monumentendag 2009 stond in het teken van 'Wonen'. Wie schreef voor de regionale brochure in de zuidelijke Westhoek, het thema-artikel over 'Wederopbouw: het herstel van het platteland'? Het antwoord dient voor 12 september bezorgd te worden via coordinator@co7.be.

COLOFON

Het project Open Monumentendag 2011 is een samenwerking tussen de diensten voor cultuur en toerisme van: Heuvelland, Ieper, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Poperinge, Vleteren, Zonnebeke en de gidsenkringen.

Hebt u nog vragen of wenst u meer informatie over bepaalde activiteiten? Neem gerust contact op met de lokale Dienst Cultuur of de Cultuurdienst van CO₇, op T 057 34 66 94 of E coordinator@co7.be.

REALISATIE

- **Cultuurbeleidscoördinatoren en/of diensten toerisme:** Stefaan Decrock en Philippe Mingels (Heuvelland), Alexander Declercq en Michelle Martens (Ieper), Heidi Vanackere en Sarah Van Steen (Langemark-Poelkapelle), Steven Reynaert (Mesen), Koenraad Verbrugghe (Poperinge), Lut Demeyer en Veronique De Block (Vleteren), Kristof Pector (Zonnebeke)
- **Coördinator CO₇:** Rosita Boussemaere
- **Gebiedswerker Cultuur Provincie West-Vlaanderen:** Katrien Hindryckx
- **De schepenen van cultuur en/of toerisme:** Marleen Baelde, Franky Bryon, Frans Lignel, Frans Masson, Lieven Vanbellegem, Geert Vandewynckel en Darline Van Eeckhoutte
- **Provincie West-Vlaanderen, Vlaamse Gemeenschap en Europese Unie**

BROCHURE

- **Eindredactie:** Rosita Boussemaere
- **Ontwerp:** Design Sense
- **Druk:** Drukkerij Lowyck
- **Campagnebeeld (cover):** Open Monumentendag Vlaanderen (www.openmonumenten.be)
- **V.U.:** CO₇, voorzitter Marleen Baelde, p.a. Grote Markt 1, 8970 Poperinge
- **Met dank aan:**
  - (Ieper) Luc Ferrier en Vera Matthys van het Egliseum, Voorzitter in de rechtbank van Eerste Aanleg te Ieper Rik Verstraete en Referendaris Fleur Vermeulen, leden van het lokaal comité: Chris Beel, Alexander Declercq, Dominiek Dendooven, Michelle Martens, Fernand Rambour, Lieven Stubbe, gidsen: Oswald Gryson, Stephan Kesteloot, Fernand Rambour, Ivan Woussen, ea., Piet Chielens, Heemkring Iepers Kwartier: Roland Meulebrouck en Jules Allemon, Erfgoedcel CO₇ (voor de erfgoedhaltes)
  - (Langemark-Poelkapelle) de molenaars: Antoon Verstraete en Eddy Dejonckheere, gidsen: Michel Gheeraert en Danny Vanacker
  - (Poperinge) Bart Wemaere en Wim Chielens
  - (Vleteren) Lut Demeyer en Ria Van Lerberghe

OPEN MONUMENTENDAG IN DE CO₇-REGIO

- 1 Majoor W. H.K. Redmond, Heuveland
- 2 Belfortoren, Ieper
- 3 Egliseum, Ieper
- 4 Hill 60, Ieper
- 5 Hoornwerkpark, Ieper
- 6 Hoogkoor Sint-Maartenskathedraal, Ieper
- 7 Gerechtsgebouw, Ieper
- 8 Willem van Loo, Ieper
- 9 Palingbeek, Zillebeke

- 10 Langemarck Vlucht, Langemark-Poelkapelle
- 11 Beeuwaertmolen, Bikschote
- 12 Vredestoren, Mesen
- 13 Brouwerij-mouterij Sint-Joris, Reningelst
- 14 Kasteelhoeve en -wal, Reningelst
- 15 Sint-Vedastuskerk, Reningelst
- 16 Brouwerij De Struise Brouwers, Vleteren
- 17 Wederopbouwarchitectuur, Beselare